

PERE VERGÉS, L'HOME

Les obres són sempre un referent de la vida dels homes i moltes vegades solament en aquestes obres subsisteix el record humà del seu autor. A la vida de Pere Vergés, l'home i les obres formaven una unitat gairebé indestriable. A mi, però, em toca parlar de l'home: el subjecte d'una acció educativa que avui es commemora en aquesta sessió acadèmica organitzada amb encert per l'Institut d'Estudis Catalans. És ben veritat que la història és difícilment objectiva i, en el meu cas, la proximitat al mestre farà més difícil aquesta objectivitat. Procuraré, doncs, donar la visió d'alguns aspectes de la personalitat íntima de Pere Vergés que poden servir de fil conductor per analitzar la seva tasca intel·lectual i educadora.

Potser en la seva actuació pública Pere Vergés podia semblar un home distant i poc sociable. No era així; en realitat era una persona d'autèntiques amistats i que desitjava veure's sempre envoltat de coneguts i deixebles. Quan això ocorria, es deixava anar, mostrava les seves preocupacions i, amb llenguatge d'imatges i paràboles, expressava les seves opinions sobre els homes i la societat que l'envoltaven. Moltes vegades repetia allò del vell romanç castellà «yo no digo mi canción sino a quien conmigo va». El fet de procedir d'una família molt humil li havia donat un fort sentit de la pròpia dignitat que es traduïa en un cert orgull extern i en una íntima tímidesa.

En la seva vida familiar hi estaven sempre barrejats l'escola, els amics, els deixebles i els seus llibres. Entre les amistats que se succeïren al llarg de la seva vida cal destacar-ne les més intenses i les més paradigmàtiques. En primer lloc el senyor Francesc Solé —amb el qual sempre es tractaren de vos— que era un petit comerciant de grans i llegums del carrer de la Cera, molt a prop de la plaça del Pedró. Amb el senyor Solé es veien cada tarda i anaven a una tertúlia del Cafè Suís de la Rambla. El senyor Solé també venia a casa i en les seves converses es parlava de tots els moviments culturals de l'època: de pintura —Picasso, Miró, Dalí—, de litera-

tura, especialment francesa —Gide, Valéry, Cocteau— i també de tots aquells que a Catalunya i a Espanya es movien al voltant de la que després s'ha anomenat Generació del 27. De política concreta se'n parlava poc, sempre d'idees generals; després m'he adonat que d'aquelles converses, als dos amics, demòcrates i republicans, els preocupava el futur de la República que consideraven poc estructurada i propensa a la perillosa demagògia, que ells anomenaven «olla».

Un altre amic més tardà, però no menys intens, de Pere Vergés fou el crític d'art i agitador cultural de l'època, el senyor Sebastià Gasch. L'amistat amb Gasch s'intensificà amb el temps, en els anys crítics de la postguerra. Gasch i la seva esposa Cari Grausala foren molt presents a la casa dels Vergés i foren també companys de viatges i excursions. En el grup de Vergés, Gasch introduïa les notícies del món de l'espectacle —especialment del ballet— des de Nizinskij, del qual el pare era un admirador, fins als grans mestres del flamenc —admirats a Barcelona— com Vicente Escudero i, posteriorment, Carmen Amaya.

He de recordar especialment una amistat perdurable de Vergés i, per extensió, del seu cercle. Es tracta de Manuel Rovira. Rovira era un sacerdot que de jove formà part del grup de mossèn Trens, el doctor Carreras i el canonge Cardó, grup que defensava una Església democràtica i catalana i de gran formació cultural. Vergés conegué mossèn Rovira a l'Escola del Mar dels anys trenta i allí es fomentà una sòlida amistat i una coincidència espiritual. Després de la guerra i de l'exili, mossèn Rovira es féu monjo de l'orde benedictí al monestir de Saint Wandrille de Fontenelle, a la Normandia. L'afecte entre els dos amics es va fer més profund amb la distància i Vergés visitava Saint Wandrille sovint. La correspondència entre els dos amics era regular i constant. En els anys foscos de la postguerra mossèn Rovira era la finestra cap al món savi d'Europa, des dels corrents intel·lectuals de l'existencialisme a les esperances d'una renovació democràtica a Espanya, promoguda des de l'exterior.

El cercle familiar i d'amistats de Pere Vergés no es tancava amb les que he esmentat. A Vergés, amant de la broma i de la conversa, li agradava veure's envoltat d'amics i deixebles que l'escoltessin i, en certa manera, corroboreassin el seu pensament. Com tot bon mestre era un seductor intel·lectual, en el noble sentit del mot. Si he dit que era amic de la broma, i moltes vegades de la broma intel·ligent i atrevida, refusava la broma grollera —a la qual per desgràcia és recurrent el nostre país— en el sentit que ell pejorativament en deia «bromes de matrimoni». Així, homes i dones es trobaven bé en el cercle de deixebles i amics respec-

tuosos. Aquesta afició, sinó necessitat de companyia, es materialitzava en els curts períodes de vacances: primer a Vilalba Sasserra, un poblet a prop de Sant Celoni, després a Cànoves del Vallès, i els últims anys de la seva vida a la caseta dels Vergés, a Capafonts, al cor de les muntanyes de Prades.

Als estius, a Vilalba Sasserra amb l'esposa i el fill de set anys, —en plena vigoria— es voltava de joventut, de mestres i mestresses de l'Escola: el senyor Llorenç, que tenia un Ford T de segona mà i les senyores Barba i Castells. Als vespres la colla s'emportava un gramòfon i sota la gran alzina de la font de Can Gol s'escoltava el *Peer Gynt Grieg* i el *Prélude à l'après-midi d'un faune* de Debussy; a les tardes, de cara al Montseny i sota una bella pineda del Vallès, es recitava *La muntanya d'ametistes* de Guerau de Liost. A Cànoves, a la colla de l'Escola s'hi ajuntaven ja els antics alumnes, fidels de sempre, l'Emili Arnal i en Jordi Tarrats, grans amics meus, i alguns neòfits del poble com la Semproniana Garriga, filla d'uns propietaris rurals, de clàssica bellesa i inquietuds intel·lectuals. A Capafonts hi sojornaven els Arnal i els Tarrats de sempre i l'Oriol Bohigas, bon amic meu, i aquestes estades es completaven amb visites de Joan Alavedra i Agustí de Semir, amb el qual jo conspirava en aquella època. A Capafonts, Pere Vergés connectà especialment amb la gent del poble, austera, sàvia i d'un extraordinari sentit de l'hospitalitat. Amb els avis Dineral i el Pep Fumat li agradava conversar sobre el ramat, les collites, els qui naixien i els que se n'havien anat. Havent dinat, cada dia es feia el cafè amb l'assistència de les vídues del poble i les senyores de les cases —la Cisca de la Pepa, la Feliciania Ermitaneta, entre altres— totes vestides de negre, veritables *matres* mediterrànies. Vergés els parlava de tot, des de Picasso a la reconstrucció de Poblet i elles l'assabentaven de la vida secreta del poble, dels prometatges, de la marxa de les cases o d'aquella noia que havia fugit amb el foraster de torn. Pere Vergés s'enamorà més i més de Capafonts i allí morí d'un atac cerebral mentre escoltava Mozart.

El grup d'amics i, en certa manera, deixebles de Pere Vergés es mantingué durant totes les èpoques de la seva vida. A ell s'incorporaven, ben sovint, mestres de l'Escola, el senyor Hermenegild Francès, que el va succeir en la direcció de l'Escola del Mar i la senyora Mercè Barba, amiga i col·laboradora des de primera hora. No cal dir que l'Escola, la seva escola, sorgia sempre en qualsevol ocasió. A més dels seus, a Vergés li agradava parlar amb els que ell anomenava la veu autèntica del seu poble i escoltar-los. Recordo ara la Roseta: una senyora gran, treballa-

dora d'una antiga fàbrica de capells, que ens fascinava a tots amb els seus criteris i les seves històries dels anys heroics de l'obrerisme; també recordo el matalasser del barri, aficionat al cant, que ens obsequiava amb uns inefabls recitals del *bel canto* i també les famílies de Josep Fortet i Victorino Buldó de Capafonts, amb el qual encara m'uneix una autèntica amistat.

Haig de remarcar que Pere Vergés era amic dels viatges, en els quals era acompanyat pel seu grup de deixebles i amics. Aquestes sortides sempre tenien una intenció de mestratge i sovint eren inspirades per lectures o converses. Així, recordo el viatge al País Basc seguint les petjades de Pío Baroja d'*El Mayorazgo de Abraz*, a les terres d'Àvila a la recerca de *La Gloria de Don Ramiro* de Larreta i tantes vegades a Occitània després de llegir la biografia de Pere el Catòlic o *La Pedra Angular* de la gran historiadora Zoe Oldenburg. Recordo especialment un viatge a Andalusia els últims anys de la seva vida en què tantes vegades va evocar Juan de Mairena, d'Antonio Machado i en el qual el mestre demostrà la seva preocupació pel futur d'una Espanya democràtica i de respecte per a tots els seus pobles i nacions.

Em correspon remarcar la gran afició de Pere Vergés per la música. A casa tenia una bona col·lecció de discos que escoltava una i altra vegada a altes hores de la nit combatent l'insomni crònic, ja que Vergés no dormí mai més de tres hores seguides. A partir dels anys seixanta, Vergés aconseguí un passí per assistir als assaigs de les representacions d'òperes que després tornava a escoltar. Del que ell en deia bona música li agradava tot. Era un gran aficionat a Mozart, Bach, Händel i un wagnerià entusiasta que seguia les òperes del músic amb les traduccions literals de Pena, i també fou dels primers partidaris, al nostre país, de Stravinsky, Eric Satie i Fauré. D'aquest últim recordo que, a casa, amb gran recel de tots, ens feia escoltar la seva *Pelléas et Mélisande*. Precisament aquest apassionament per la música no era massa compartit per la meua mare Teresa ni per mi i això provocava un cert desconcert en el mestre. Els anys de postguerra, de duresa econòmica i repressió intel·lectual, Pere Vergés es refugià molt en la música. Recordo que a casa, Vergés, després d'assistir a una representació de *La Valquíria* tornava a sentir-la sencera per l'antic gramòfon, a partir de la una de la nit.

Crec que caldria parlar de les característiques personals de Pere Vergés. Ell era un home prim, d'alçada mitjana, més aviat alt, morè i d'una complexió atlètica, conformada per la pràctica de la natació fins a la maduresa —va formar part dels primers equips de waterpolo del Club Na-

tació Barcelona— i l'afició a l'excursionisme. Els seus trets eren, en primer lloc, l'obsessió per l'ordre i l'extrema polidesa —i també elegància— en el vestir i en la presència. Malgrat els seus modestos mitjans, l'aspecte era impecable: les sabates sempre brillants, la ratlla perfecta als pantalons, nus de corbata acurat i ni una brossa de pols al vestit. L'obsessió per l'ordre i la neteja feia que una simple i petita taca en el vestit li desencadenés un dels seus freqüents atacs de migranya.

Una altra característica era la resistència als actes públics i a les visites oficials, on es mostrava distant i fora de lloc. Precisament el consell i la influència de la seva esposa Teresa li evità veritables incorreccions i absències injustificables.

Pere Vergés fou acompanyat sempre per la seva esposa Teresa Cadanet. El pare s'enamorà apassionadament de Teresa —una bella i gentil filla d'uns petits propietaris de l'Empordà— a les escoles del districte II i amb ell passà a professora de l'Escola del Mar, de la qual formà part fins a la seva jubilació. A les relacions pare i mare hi estaven íntimament entrelligades escola i família i si és cert que això a vegades provoca tensions, la realitat era que els vincles eren més profunds, com es va demostrar. L'esposa era una de les millors mestres de l'escola, de gran intel·ligència i partidària de les actituds de progrés, tant per la seva admiració a la ciència de l'època, com pel seu pensament polític. A casa, la mare, per la seva procedència rural fou una gran administradora dels migrats recursos procedents dels sous municipals, mantenint una infraestructura digna per al seu espòs, que procedint d'una família obrera barcelonina estava acostumat a viure el dia a dia. L'ajut incondicional de l'esposa es va fer evident en els moments de crisi —la guerra i la postguerra— en què Teresa Cadanet mostrà el seu coratge femení —superior a vegades al masculí— serè i constant. Recordo el suport valent de la mare durant els bombardeigs del Poble Sec, en plena Guerra Civil i en la desfeta de l'Escola, així com l'ajut econòmic que procurà en els anys de penúria de la postguerra, donant classes particulars després de l'horari escolar. Crec que no hi ha dubte que en la creació i en l'evolució de l'obra pedagògica de Vergés, Teresa Cadanet hi tingué un gran paper.

Com s'ha dit, Pere Vergés no era pas un home casolà en el sentit usual de la paraula. Escola i família estaven íntimament lligades. El cert és, però, que de la seva personalitat i del seu pensament en participàvem tots. Les relacions amb mi, el seu fill, eren cordials i em feia participar en els seus pensaments, en les seves reunions i en les seves sortides. El pare, home sensible i fins i tot sentimental, defugia el sentimentalisme paterno-

filial i repetia aquella frase evangèlica que diu que no són germans aquells que només ho són per la carn i per la sang. Per tant no manipulava ni coaccionava els seus, sinó que n'era un mestre qualificat, que orientava el fidel deixeble i estava al seu costat en els moments d'èxit o de necessitat de trobar un equilibri entre la formació familiar de caràcter egoista i l'educació escolar on el noi i la noia s'han de convertir en futurs ciutadans.

ROBERT VERGÉS I CADANET